

LIBRIS

We know
books

Kurt Vonnegut, Barnstable, Massachusetts, 1969.
Fotografie de Suzanne McConnell

KURT VONNEGUT
ȘI
SUZANNE MCCONNELL

**Fii îndurător
cu cititorul!**

Despre scrierea cu stil

Traducere din limba engleză
de Mihai Roșca

 VELANT
CĂRȚI ÎNSEMNATE.

IBRIS

Redactare: Alina Purcaru
Corectură: Anca-Coman Doicin
Ilustrație copertă: Ramona Jacob
Layout copertă: Ioana Petcu
DTP: Răzvan Nasea
Coordonare editorială: Doru Someșan

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MCCONNELL, SUZANNE

Fii îndurător cu cititorul : despre scrierea cu stil / Suzanne McConnell, Kurt

Vonnegut ; trad. din lb. engleză de Mihai Roșca. - București :

Vellant Nonfiction, 2025

ISBN 978-606-95702-6-5

I. Vonnegut, Kurt (1922-2007)

II. Roșca, Mihai (trad.)

82.09

Titlul original: *Pity the Reader. On Writing with Style*

Copyright © 2019 by Trust u/w of Kurt Vonnegut Jr.

© 2025 Editura Vellant Nonfiction

Editura Vellant Nonfiction

Splaiul Independenței 319

București, Sector 6

www.vellant.ro

Toate drepturile asupra versiunii în limba română
aparțin Editurii Vellant Nonfiction.

*Pentru toți studenții mei, foști și viitori,
și pentru toți studenții lui Kurt*

Introducere	11
1. Sfat pentru oricine vrea să scrie orice	23
2. Despre scrierea de ficțiune	53
3. Primul mișcător	56
4. Cum să mergi înainte, pe ocolite	67
5. Drept în față	77
6. Lansarea	84
7. Teama de a găsi un subiect care să merite sau o absență a morții	91
8. Ultimul cuvânt despre primul mișcător <i>sau</i> nu-ți fie teamă	98
9. Cultivarea sufletului	101
10. Refugiu	117
11. Prin ce devine remarcabilă o operă de artă <i>sau</i> artă și suflet	121
12. Agenți ai schimbării	124
13. Scriitorii ca profesori <i>sau</i> cea mai nobilă profesie	137
14. Vonnegut în sala de clasă	150
15. Elevare și alinare	164
16. Talent	173

17. Sărguintă	179
18. Capcane	183
19. Metodologism	186
20. Materializări	190
21. Propagare	196
22. Regenerare	201
23. Mama tuturor perlelor	205
24. Începuturi	209
25. Subiectul	217
26. Personajul	232
27. Proza, latura sonoră	249
28. Proza, latura vizuală	266
29. Treaba cu bancurile	275
30. Umor negru	282
31. Pentru texte mult mai bune: re-vedere și revizuire	293
32. Ala-bala-portocala sau despre alegere	314
33. Cum să-ți câștigi traiul	320
34. Trebuie să-ți pese de piesa ta din acest joc	341
35. Cum să freci menta în viață și în artă	363
36. Dragostea, căsătoria și căruciorul de copii	372
37. Împreună e mai bine <i>sau</i> comunitatea	385
Mulțumiri	405
Bibliografie	411
Note	421

Introducere

„Iar o luăm de la capăt cu viața adevărată și opiniile despre ea, plăsmuită ca o lighioană mare și fără noimă, nu prea diferită de vreuna dintre închipuirile lui Dr. Seuss, marele scriitor și ilustrator de cărți pentru copii, asemănătoare, așadar, unui *oobleck*, unui *grinch* sau unui *lorax* sau, poate, asemenea unui *sneech**.“

— Kurt Vonnegut, *Fates Worse Than Death*

La sfârșitul anilor șaiszeci, am fost studenta lui Kurt Vonnegut Jr. la atelierul de scriere al Universității din Iowa și am rămas prieteni de atunci până la moartea sa. Am dobândit un bagaj însemnat de înțelepciune de la el ca scriitor, ca profesor și ca om. Această carte se dorește a fi povestea sfaturilor lui Vonnegut pentru *toți* scriitorii, profesorii, cititorii și pentru *toți* ceilalți.

* „Oobleck“ este o substanță fictivă, verde, vâscoasă și lipicioasă, care începe să curgă din cer în locul apei de ploaie, din cartea din 1949 a lui Theodor Geisel (Dr. Seuss) *Bartholomew and the Oobleck*; „Grinch“ este un personaj răutăcios, țăfnos și cinic, creat de Dr. Seuss și care apare pentru prima oară în cartea lui din 1957 *Cum a furat Grinch Crăciunul*; „Lorax“ este o altă creatură fictivă a Dr. Seuss, un personaj care vorbește în numele copacilor, pentru a-i apăra, în cartea sa din 1971 *The Lorax*; „Sneetch“, de asemenea, este o creatură fictivă imaginată de Dr. Seuss, asemănătoare unor păsări de culoare galbenă și care apare într-o povestire din colecția sa de povestiri din 1961, *The Sneetches and other stories*. (n.t.)

Vonnegut nu ajunsese încă celebru când a început să predea la atelierul de scriere din Iowa. Publicase patru romane. Lucra la *Abatorul cinci*. Avea patruzeci și doi de ani.

Când l-am văzut pentru prima oară (și nu știam cine este), mi s-a părut haios. Stătea în fața unei săli de curs, alături de ceilalți scriitori care urmau să ne fie profesori. Era înalt, aplecat de umeri (un bărbat cu o conformație ca de banană, după cum s-a descris el singur odată) și fuma o țigară dintr-un portțigaret negru și lung, înclinându-și într-o parte capul pentru a expira fumul, deplin conștient de caracterul absurd și afectat al propriei imagini: cu alte cuvinte, își asumase o poză – ceea ce spunea Oscar Wilde că reprezintă prima datorie pe care o avem în viață.

Am aflat mai târziu că, de fapt, el se străduia în acea perioadă să reducă efectele nocive ale fumatului, folosindu-se de un portțigaret.

Programul de Master în Arte Frumoase (MFA) al Universității din Iowa era un program cu durată de doi ani, suficient de lung pentru ca studenții să ajungă să graviteze, în cele din urmă, cumva osmotic, în jurul profesorilor cu care aveau o afinitate. Eu mi-am găsit calea către orele de curs ale lui Vonnegut până prin anul II.

Între timp, am citit *Leagănul pisicii* și *Mama Noapte*, cele mai recent publicate cărți ale lui până la acea dată. Așa că familiarizarea mea cu el ca scriitor a venit citind respectivele romane, în același timp în care începeam să-l cunosc ca profesor și ca om.

În primul an pe care l-am petrecut acolo, locuiam chiar în casa de lângă cea a familiei Vonnegut, într-o zonă denumită Black's Gaslight Village, în care erau cazați absolvenții care își continuau studiile. Geografia noastră a continuat să fie adiacentă. L-am vizitat pe Kurt la Barnstable, m-am întâlnit cu el în Michigan în perioada în care am predat pentru prima oară, iar el ținea prelegeri acolo, m-am mutat în orașul New York cam în același timp cu el, iar în ultimii treizeci și cinci de ani, mi-am petrecut verile la o oră distanță de locul unde a locuit el timp de două decenii, la Cape Cod. Eu și Kurt luam ocazional prânzul împreună, ne scriam scrisori, vorbeam la telefon, ne intersectam la

diverse evenimente. Mi-a trimis o minunată vază de sticlă suflată ca dar de nuntă. Legătura dintre noi nu s-a întrerupt niciodată.

Și tu l-ai cunoscut, probabil, pe Vonnegut atunci când i-ai citit cărțile, ori ca lectură obligatorie în liceu sau colegiu, ori dacă le-ai citit din proprie inițiativă, în funcție de vârsta pe care o ai. Dacă ai citit *Abatorul cinci*, romanul său cel mai cunoscut, și-e cunoscută, desigur, și experiența care l-a determinat să scrie acea carte, pentru că o prezintă chiar în capitolul introductiv: în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, ca soldat american de origine germană, în vârstă de douăzeci de ani, Vonnegut a fost capturat de germani și dus la Dresda, oraș care a fost apoi bombardat cu proiectile incendiare de britanici și de americani. A supraviețuit alături de camarazii săi de prizonierat, adăpostiți într-un abator subteran. Nu au reușit însă să supraviețuiască prea mulți alți oameni și nici animalele sau vegetația locului.

Acel eveniment, alături de altele, i-a stimulat scrisul și i-a conturat convingerile. (Cu toate acestea, nu acela a fost punctul lor de pornire, așa cum se presupune adeseori. Când s-a înrolat, Vonnegut se afla deja pe calea a cărei menire era să devină scriitor.) Am de gând să te îndrum precum un regizor de teatru de păpuși prin labirintul sfaturilor sale, făcând legătura cu experiențe din viața lui, atunci când acestea aruncă lumină asupra felului în care a dobândit înțelepciunea pe care o împărtășește și altora; precizând, atât cât se poate, în ce moment al vieții sale și-a aflat originea un anumit sfat – pe când era un scriitor începător, pe când se afla la mijlocul carierei sau în plinătatea scriiturii sale; și povestind anecdote despre el și din propria mea viață, atunci când au relevanță.

Mi s-a solicitat să scriu această carte la inițiativa Fundației Vonnegut. Ar fi trebuit să o scrie Dan Wakefield. Însă acesta, epuizat de lucrul la compilarea altor două cărți minunate din activitatea literară a lui Vonnegut, *Letters*, o selecție adnotată de scrisori, și *If This Isn't Nice, What Is?*, o antologie de discursuri, și tânjind să se întoarcă la scrierea

propriilor lucrări de ficțiune, mi-a telefonat mie. „Ești persoana perfectă pentru a face cartea asta”, mi-a spus el, convingător. „Ai fost profesoară de scriere, ești chiar tu scriitoare de ficțiune, ai fost studenta lui și l-ai cunoscut. E cum nu se poate mai potrivit”, a continuat Dan.

Cam 60% din carte trebuiau să fie cuvintele lui Kurt Vonnegut. În rest, modul cum se încheaga aceasta urma să depindă în întregime de mine.

Tot ce trebuia să fac, mi-a spus Dan, era să scriu o propunere prin care să mă prezint și să o trimit, împreună cu articolele pe care le publicasem despre Vonnegut în *The Brooklyn Rail* și *Writer's Digest*, drept dovadă a capacității și stilului meu literar, lui Don Farber, șef al Fundației Vonnegut, prieten cu Vonnegut și avocat, și lui Arthur Klebanoff, editor de carte în format digital, directorul Rosetta Books. Dan Wakefield le povestise deja despre mine.

După o lună, pe când făceam voluntariat la standul Bibliotecii Memoriale Kurt Vonnegut de la Târgul de Carte din Brooklyn, directorul Bibliotecii, Julia Whitehead, m-a prezentat lui Dan Simon, fondatorul editurii Seven Stories Press, care publicase ultimele două cărți scrise de Vonnegut și care îl cunoștea bine. I-am explicat acest proiect. Simon a murmurat: „Mi-ar plăcea mult să public această carte”. Rezultatul a fost un contract nou între Fundația Vonnegut, Rosetta Books, Seven Stories Press și mine. *Voilà*. Sub orice formă citești acum această carte, am avut noi grijă de tine.

Wilfred Sheed spunea despre Vonnegut că „Nu s-ar lăsa încorsetat de un *ism*, chiar dacă ar fi unul bun”. Preferă să „interpreteze după ureche politica sa, chiar și pacifismul său”¹. Vonnegut era predispus să vadă cealaltă față a monedei, ambiguitatea și contradicția.

Fusese, la urma urmei, capturat, luat prizonier și silit să muncească la cărutul cadavrelor de un regim inamic pătruns de putreziciunea idolatriei, un regim degenerat din cauza dorinței unui popor de a accepta soluții facile, autoritariste.

I-ar fi plăcut acest palindrom al artistului elvețian André Thomkins: „DOGMA I AM GOD”.

În ceea ce mă privește, mă străduiesc să evit, în măsura posibilului, atât propriul impuls, cât și tendința cititorului de a dogmatiza sfaturile lui Kurt Vonnegut. Unul dintre modurile prin care nădăjduiesc să împlinesc acest lucru este prin adoptarea conceptului de „întunericare”^{*}.

Acest termen este împrumutat din „Simplitatea profundă”, carte scrisă de Will Schutz și publicată în 1979, „principala carte care oferă semnificație Mișcării Potențialului Uman”, potrivit copertei. Schutz, unul dintre psihiatrii de frunte ai acelei mișcări, își enumeră acreditările încă de la început: explorase fiecare direcție de largire a orizonturilor minții, de dezvoltare a trupului și elevare a sufletului pe care le dezvăluise mișcarea. De asemenea, condusese nenumărate seminare la Institutul Esalon. Este o carte concisă, concretă, cu adevărat utilă (în prezent, este epuizată în librării). Însă partea care m-a marcat timp de patruzeci de ani este capitolul ei de final „Întunericare”. Acesta începe astfel: „Uneori, efortul meu de a evolua ajunge ținta amuzamentului acelei părți din mine care stă cu ochii pe mine”. Din când în când, ostenea de atâta efort și atunci se răzvrătea.

Așa că a creat un atelier denumit „Întunericare”. În cadrul acestui atelier, participanții erau încurajați să fie nesinceri, superficiali și să se bălăcească în suferința pe care și-au provocat-o singuri. Aceștia beau zdravăn alcool, fumau ca turcii, se îmbuibau de *junk food* și dădeau vina pe oricine altcineva pentru problemele lor, începând cu ceilalți participanți la atelier și până la Dumnezeu Atotputernicul. În ședințele de predare, fiecare persoană își dezvăluia cea mai urâtă trăsătură de caracter și explica cum ar putea să o dobândească și ceilalți. De pildă, cineva a spus că nu ducea niciodată lucrurile la bun sfârșit. Și a promis că îi va învăța pe cei din grup, miercuria următoare, cum să facă asta și ei. Până s-a făcut iar miercuri, el renunțasese deja să mai participe la atelier.

Rezultatele atelierelor de întunericare au fost uimitoare. Ele au fost la fel de eficiente precum atelierelor obișnuite în a-i face pe participanți

* În original, „endarkenment”, un arhaism reluat în actualitate de psihologul american William Schutz, pe care am ales să-l traduc cu un termen mai neobișnuit, „întunericare”, pentru a-l diferenția de termenul mai des întâlnit „întunecare”, căruia i-ar corespunde, mai degrabă, în limba engleză „darkening”. (n.t.)

să devină conștienți de comedia umană și să realizeze faptul că ei înșiși sunt cei care au ales ce să facă și că, prin urmare, pot face și alte alegeri.

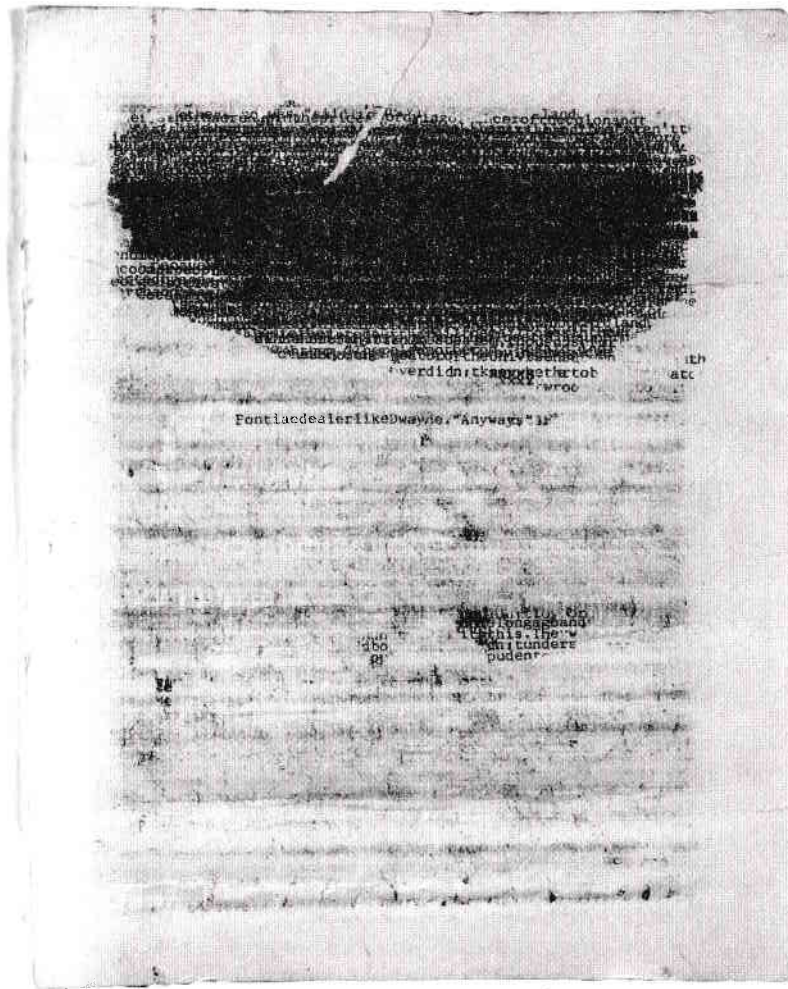
Am adaptat cuvântul „întunerire“ și l-am redefinit pentru a folosi drept principiu îndrumător. Atunci când apar alternative, ironii, avertismente sau contradicții în raport cu unele sfaturi sau idei anterioare, lucrează conceptul întuneririi. (Inițial, cuvântul îngroșat marca acele locuri din text, însă aceste intruziuni și-au dat obștescul sfârșit în procesul de editare). Acest termen și această metodologie vor conduce, sper eu, la ideea că adevărul (care nu este același lucru cu realitatea) poate avea mai multe fețe și că Vonnegut a fost o ființă omenească, nu un zeu dogmatic.²

Imediat după ce mi-a fost oferit acest proiect, Julia Whitehead m-a pus în legătură cu artistul Tim Youd, care tocmai realizase o *performance* la Muzeul și Biblioteca Kurt Vonnegut. În ce consta arta acestuia? Scria din nou la mașina de scris romanele lui Vonnegut, folosind același model de mașină de scris pe care l-a folosit și scriitorul, în același loc în care a lucrat scriitorul sau unde se desfășoară acțiunea romanului. El dactilografiază la mașină întregul roman folosind aceeași pagină iar și iar, cu o foaie de protecție dedesubt, citind cu voce tare, „ca o mormăială“, pentru a ține ritmul și pentru a rămâne angrenat. Pagina se sfâșie. Artistul lipește o bandă adezivă și continuă. Găurile și rupturile accidentale creează lucrarea de artă tangibilă: la final, acesta separă foaia de hârtie de la suprafață și foaia de dedesubt și le înrămează pe fiecare.

La Muzeul și Biblioteca Kurt Vonnegut, Tim Youd a dactilografiat *Micul dejun al campionilor* în prima săptămână și *Bufoniada* în cea de-a doua, utilizând o mașină de scris electrică Smith Corona Coronamatic 2200.

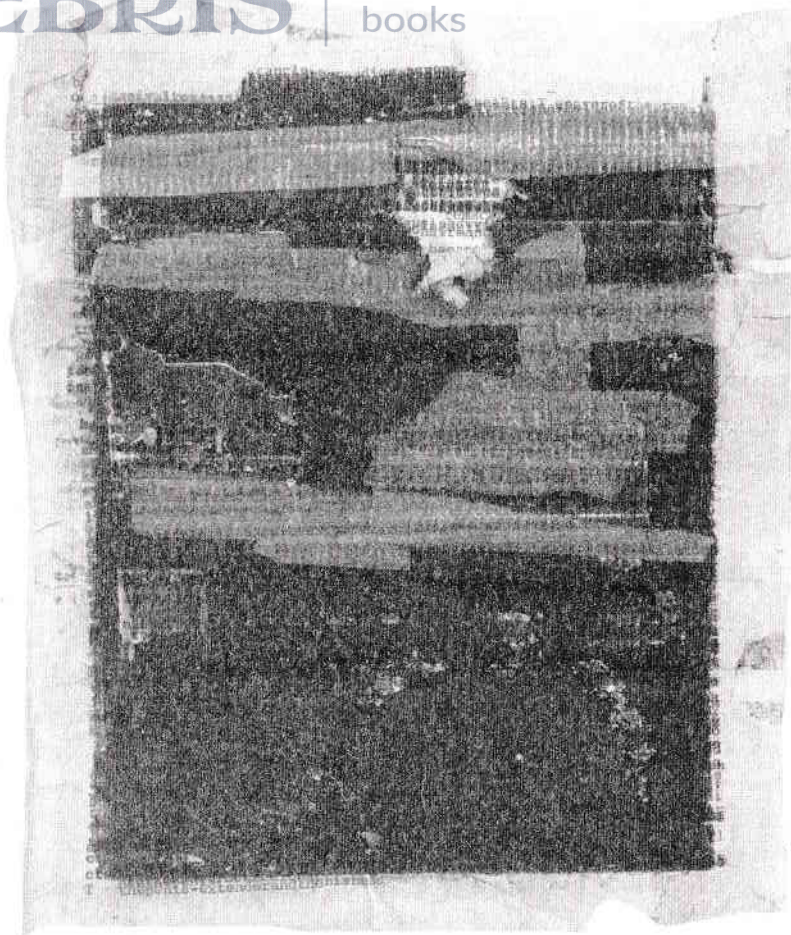
„Experiența imersiunii mele timp de două săptămâni întregi mi-a permis o apreciere a geniului lui Vonnegut. Și, mai ales, a tristeții care l-a însoțit“, a spus Youd.

Unul dintre scopurile lui Youd este să concentreze atenția oamenilor asupra muncii scriitorului. „Am ajuns în punctul în care suntem mai interesați să ne uităm la manuscrisele lui Kerouac decât să-l citim pe Kerouac. Și e la fel cu casa lui Hemingway din Key West.“ Fetșișismul

având ca obiect scriitori celebri, sugerează el, apare pentru că „este o adevărată caznă să citești efectiv cărți.“

În jurul imaginii lui Vonnegut proliferază o întreagă industrie a suvenirilor: căni, felicitări, semne de carte, carnețele de notițe, *mouse pad*-uri, tricouri. Indianapolis etalează o pictură murală cu imaginea sa

Tim Youd, *Micul dejun al campionilor* al lui Kurt Vonnegut, 2013, cerneală de mașină de scris pe hârtie. 303 pagini dactilografiate la o Smith Corona Coronamatic 2200, Muzeul și Biblioteca Kurt Vonnegut, Indianapolis, Indiana, septembrie 2013.

pe un zid din centrul orașului. Expresii de-ale lui dau nume unor cafele, baruri, formații. Unii oameni își fac tatuaje cu citate din cărțile lui.

Numai bunul Dumnezeu și fiecare om în parte pot ști dacă aceste obiecte onorează sau lezează, dacă servesc drept talismane sau sunt pur kitsch.

Tim Youd admite că inclusiv propriile sale eforturi pot contribui la fetișism. Mă tem că și eu însămi îmi aduc contribuția. Pentru că am scos din context minunatele cuvinte ale lui Vonnegut. Le-am mutat, le-am scurtat, le-am răsturnat și le-am strivit ca să încapă în mulaje potrivite scopurilor acestei cărți.

Este la fel ca în cazul citatelor din Vonnegut care apar frecvent online. Sunt scoase din context, așa cum se întâmplă cu citatele oricui, și, câteodată, ele induc în eroare. De exemplu, regulile sale pentru scrierea povestirilor, enumerate în colecția de povestiri *Tabachera din Bagombo*, nu sunt menite să se aplice scrierii romanelor. Însă ele sunt evidențiate ca reguli de scriere valabile pentru toate formele de ficțiune.

Cineva ar putea citi *Fii îndurător cu cititorul!* fără să fi citit vreodată ceva din scrierile de ficțiune ale lui Vonnegut. Însă cuvintele sale din aceste pagini țin, în primul rând, de locurile unde s-au născut acestea, acolo unde sunt ele acasă cu adevărat.

Când și-a publicat Dan Wakefield primul său roman de succes în anii 1950, editorul său, care era și editorul lui Vonnegut, l-a întrebat pe Vonnegut dacă ar dori să fie redactorul lui Wakefield. Respectiva muncă de redactor, spune Dan, „a constat într-o scrisoare adresată mie, lungă de două pagini și care conținea șapte sugestii de îmbunătățire a romanului meu. Am făcut întocmai în cazul a patru dintre cele șapte, iar romanul meu a devenit mai bun datorită acestui lucru. Cel mai important dintre toate a fost sfatul lui că nu ar trebui să îi urmez vreuna dintre sugestii «doar pentru că le-am propus eu». A ținut să sublinieze că ar trebui să urmez doar acele sugestii «care îți spun ție ceva». Mi-a spus că nu ar trebui să scriu sau să schimb ceva doar pentru că el (sau oricare alt redactor sau scriitor) a sugerat să fac asta, *cu excepția* cazului în care acele sugestii se potrivesc propriei mele intenții și viziunii pe care o am eu asupra cărții.” Wakefield spune că aceasta a fost